

עיון בשאלות הטפת דם ברית בהלכה

הרב דוד הזרחי נובק

This paper deals with three different cases, each of which was considered separately by the Committee on Jewish Law and Standards of the Rabbinical Assembly:

- (1) *Case of a Child Born Without a Foreskin*
This portion of the paper was considered at a meeting of the Committee on January 13, 1982 and was adopted by a unanimous vote. Those members present and voting were Rabbis Kassel Abelson, Ben Zion Bokser, Salamon Faber, David M. Feldman, Edward M. Gershfield, Wolfe Kelman, David H. Lincoln, David Novak, Mayer E. Rabinowitz, Joel Roth, Morris M. Shapiro, Israel N. Silverman, Harry Z. Sky, and Henry A. Sosland.

- (2) *The Case of a Convert Who Was Circumcised When Still a Gentile*
This portion of the paper was considered at a meeting of the Committee on December 15, 1982. The Committee agreed to divide the voting on this portion of the paper into two parts:
 - (a) *Requirement of Hattafat Dam Brit*
This part was adopted by a vote of 14-1. Voting in favor were Rabbis Kassel Abelson, Ben Zion Bokser, David Novak, Mayer E. Rabinowitz, Barry S. Rosen, Joel Roth, Israel N. Silverman, Harry Z. Sky, Henry A. Sosland, and Alan J. Yuter. Voting in opposition was Rabbi Jacob B. Agus.

 - (b) *Recitation of the Liturgical Formula*
This part was adopted by a vote of 12-2-1. Voting in favor were Rabbis Kassel Abelson, Ben Zion Bokser, David M. Feldman, Edward M. Gershfield, Robert Gordis, David H. Lincoln, David Novak, Mayer E. Rabinowitz, Barry S. Rosen, Israel N. Silverman, Harry Z. Sky, and Henry A. Sosland. Voting in opposition were Rabbis Jacob B. Agus and Alan J. Yuter. Rabbi Joel Roth abstained.

- (3) *The Case of a Jew Who Was Not Circumcised on the Eighth Day, or Was Circumcised by a Gentile, or Was Circumcised as a Purely Medical Procedure*
This portion was adopted as the Majority Opinion of the Committee by a vote of 10-5. Voting in favor of this portion of the paper were Rabbis Kassel Abelson, Jacob B. Agus, Ben Zion Bokser, Salamon Faber, Edward M. Gershfield, Wolfe Kelman, David Novak, Alexander M. Shapiro, Harry Z. Sky and

Henry A. Sosland. Voting in opposition were Rabbis David M. Feldman, David H. Lincoln, Mayer E. Rabinowitz, Joel Roth, and Morris M. Shapiro. This portion of the paper was considered and voted upon at a meeting of the Committee on March 10, 1982.

"Hattafat Dam Brit", a paper by Rabbi Joel Roth, dealing with the same subject as the third portion of Rabbi Novak's paper, was adopted as the Minority Opinion of the Committee on March 10, 1982 by a vote of 5-10.

הקדמה

הטפת דם ברית היא הפעולה שבה דם מוטף מאבר הזכרות של שלשה סוגי גברים: (1) תינוק ישראל שנולד בלי ערלה ("נולד מהול")¹; (2) גר צדק שכבר נימול כשהיה גוי ("גר מהול"); (3) ישראל שלא נימול כהוגן. הטפת דם ברית היא הפעולה שנעשית במקרה שהערלה אינה נמצאת עוד או לא נמצאה מעולם. השאילה היא אם יש חיוב להטיף דם ברית אם לאו, בכלל ובפרט. שאילה זו בכל פרטיה ודקדוקיה תלויה במחלוקת תנאים אמוראים וראשונים. מטרתנו אנו בעיון זה היא לסדר ולנתח את השיטות בהתפתחות ההלכה. ראשית כל נדון בשאילת נולד מהול וגר מהול, ואחרי־כן נדון בשאילת ישראל שלא נימול כהוגן.

המקור בגמרא

המקור בגמרא במס' שבת, דף קלה, ע"א. בימי התנאים היתה קבלה בידם שיש מחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל בשאילה זו אבל לא הסכימו זה עם זה על מה נחלקו בדיוק.

(1) "רבי יהודה אומר . . . ולא שנולד כשהוא מהול דוחה את השבת, שבית שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומרים אינו צריך." ופירש רש"י: "ואפילו הכי מודו דשבת לא דחי." דעת רבי יהודה היא שלפי כ"ש צריך להטיף דם מנולד מהול, ולפי שיטת כ"ה לא צריך. אך הטפה זו אינה דוחה את השבת כמילה רגילה שחלה להיות בשבת.

(2) "אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שערלה כבושה היא. על מה נחלקו? על גר שנתגייר כשהוא מהול: שבית שמאי אומרים שצריך להטיף ממנו דם ברית ובית הלל אומרים אין צריך להטיף ממנו דם ברית." דעת רבי שמעון בן אלעזר היא שבמקרה של נולד מהול חוששין שיש לו ערלה שעכשיו כבושה באברו אבל היא אחר־כך תכסה את העטרה והתינוק יהיה בתור ערל ממש. לכן כ"ע ל"פ שיש צורך להטיף ממנו דם ברית להסיר את הערלה הכבושה הזאת. ופירש שם המאירי: "ר"ל מעט עור דק דבוק בכשר שמתוך דקותו ודבקותו ומיעוטו אינו ניכר ולאחר זמן תתפרק ותתכסה העטרה . . ." (הוצ' לנגה, עמ' 530).

(3) "תניא. רבי אליעזר הקפר אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא

The Question of Hattafat Dam Brit

מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו? לחלל עליו את השבת: בית שמאי אומרים מחללין עליו את השבת ובית הלל אומרים אין מחללין עליו את השבת.³ דעת רבי אליעזר הקפר היא שכ"ע ל"פ שנוולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית. המחלוקת היא אם הטפת דם ברית זו דוחה את השבת או לא.

נלע"ד מכל זה שסוברים בגמרא שבדרך כלל יש חיוב הטפת דם ברית במקרה שאין הערלה נמצאת לפנינו, ויש מחלוקת רק במקרה שיוצא מן הכלל. ובסוף סוגיא זו אומרים: "דילמא הכי קאמר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה."

בימי האמוראים חלקו רב ושמואל בענין זה. "איתמר: רב אמר הלכה כתנא קמא (ז.א. רבי יהודה) ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר." כידוע ב"ש וב"ה הלכה כב"ה.⁴ לכן רב פוסק הלכה כב"ה ע"פ רבי יהודה, כלומר שאין צריך להטיף דם ברית מנולד מהול, ושמואל פוסק הלכה כב"ה ע"פ ר' שמעון בן אלעזר, כלומר שאין צריך להטיף דם ברית מגר מהול. כידוע רב ושמואל הלכה כרב באיסורי.⁵ לכן, כנראה, הלכה היא שנוולד מהול אין צריך להטיף ממנו דם ברית אבל צריך להטיף דם ברית מגר מהול ומטעם זה פסק בעל הלכות גדולות כ"כ מובן: "ונולד כשהוא מהול אינו צריך להטיף ממנו דם ברית לא שנה בשבת ולא שנה בחול. . . . הילכתא כוותיה דרב למימרא דהילכתא דאינו צריך להטיף ממנו דם ברית. . . . וגר אע"ג דאימהיל בארמיותיה צריך להטיף ממנו דם ברית."⁶ ובעלי התוספות נתנו טעם לפסק זה: "וטעמא דקטן שלא היתה לו ערלה מעולם אין צריך, אבל גר שהיתה לו ערלה ומילתו אינה מילה צריך להטיף דם ברית." (יבמות מו, ע"ב תוד"ה דרבי יוסי)

כנראה, סוף דבר הכל נשמע, אבל אינו כן. הסוגיא אינה מסתיימת במחלוקת רב ושמואל אלא ממשיכה: "רבה אמר חיישינן שמא ערלה כבושה היא, רב יוסף אמר ודאי ערלה כבושה היא." מחלוקת זו היא לגבי דבר אחד בלבד: אם מטיפין דם ברית מנולד מהול בשבת אם לאו. ע"פ "עוקר הרים"⁷ יש ספק ערלה ואין ספק ערלה דוחה את השבת. ע"פ "סיני" היא ודאי ערלה כבושה ודוחה את השבת כמו הערלה הרגילה. רב יוסף סומך על דברי ב"ש ע"ד רבי אליעזר הקפר ("בש"א מחללין עליו את השבת") ורבה סומך על דברי ב"ש ע"ד רבי יהודה ("ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת"). לכן הבעיה הספרותית בהבנת סוגיא זו היא שבימי רב ושמואל דנו במחלוקת תנאים בין רבי יהודה (תנא קמא) ובין ר' שמעון בן אלעזר (תנא בתרא) ופסקו הלכה כב"ה ע"פ מה שהבינו שהם דברי ב"ה. אבל בימי רבה ורב יוסף דנו במחלוקת תנאים בין רבי יהודה (תנא קמא) ובין רבי אליעזר הקפר (תנא בתרא) ע"פ מה שהבינו שהם דברי ב"ש — וברייתא בשם רבי שמעון בן אלעזר לא הזכירו כלל. על בעיה זו בקשתי מידידי הגאון פרופ' דוד הלבני, מורה וחוקר מפורסם בכית מדרשנו, להאיר עיני, וכדרכו הראה לי בעין טובה כתב יד של פירושו הגדול "מקורות ומסורות" על מס' שבת שעדיין לא יצא לאור. שם הוא כותב: המקשה 'א"כ ר"א הקפר טעמא דב"ש אתא לאשמעינן?' הניח, שלאחר שקבעו ביבנה הלכה כב"ה לא רק שלא הרהיב תנא וכ"ש אמורא לפסוק כב"ש, אלא אפילו לא הטריח לפרש ולקבוע טעמם של ב"ש.⁸ אבל פרופ' הלבני מביא כמה מקורות בבבלי ובירושלמי שמעמידים מאמר אמורא כב"ש⁹ וגם הוא מקשה: "ומה יעשה למשל עם מ"ש רב נחמן לקמן קמג, א': 'ב"ש כר' יהודה וב"ה כר'ש'?" אבל אע"פ שנראה שפסקו הלכה כב"ש, בכל זאת פסקו הלכה כב"ש במקרה דלא שכיחא אלא

במיעוט המיעוטי, ז.א. נולד מהול שיום השמיני שלו חל להיות בשבת. על שאילת דם ברית בכלל, בין נולד מהול בין גר מהול, סברו שאין שום מחלוקת בין ב"ש ובין ב"ה אלא כ"ע ל"פ שצריך להטיף ממנו דם ברית. האלפסי מדגיש כדרכו (הוצ' ווילנא, נג, ע"ב - נד, ע"א) שהלכה ככתראי¹⁰ וכותב: "ומדגמר רבה דהוא בתראה מהא מתניתא ש"מ דהלכה היא. ואע"ג דפליג עליה רב יוסף קיי"ל רבה ורב יוסף הלכה כרבה¹¹. . . . הלכך כרבה סבירא לן דאמר חיישינן שמא ערלה כבושה היא וצריך להטיף ממנו דם ברית בחול אבל לא בשבת דמספקא לא מחללין שבתא. וכן הלכה." ובעקבותיו, כדרכו הרגילה, פסק הרמב"ם: "קטן שנולד כשהוא מהול. . . אין דוחין את השבת אלא נימולין באחד בשבת שהוא יום תשיעי שלהן. . . ואם היה מהול (גר צדק) מטיפין ממנו דם ברית¹² (הל' מילה, פ"א, ה"א והל' איסורי ביאה, פי"ד, ה"ה). ופסק הרא"ש: "והעולם נהגו להטיף משניהם דם ברית" (שבת, פי"ט, ה"ה).

שיטות הראשונים

עד עתה הבאנו שיטות הראשונים שנוסדו על פירושיהם של הסוגיא בגמרא בלבד. עכשיו עלינו לסדר ולנתח את השיטות של הראשונים שנוסדו ג"כ על סברותיהם שלא נמצאו בפירוש בסוגיא בגמרא.

(1) בתוספות, ד"ה "לא"¹³ אנו מוצאים סברה זו: "וכיון דקיי"ל כת"ק בנוולד כשהוא מהול שאין צריך להטיף ממנו דם ברית, כ"ש גר שמתגייר כשהוא מהול — וה"ג לא פסקו כן." כנראה יש להבין את הסברה בדרך זו: אם נולד מהול שלכל הפחות יש חשש ערלה כבושה קיי"ל כב"ה (ע"ד רבי יהודה) שאין צריך להטיף ממנו דם ברית, גר מהול שלכל הפחות אין חשש ערלה כבושה אינו דין שקיי"ל כב"ה (ע"ד רבי שמעון בן אלעזר) שאין צריך להטיף ממנו דם ברית? אמנם אין שום פוסק שנודע לי שפוסק כב"ה ע"ד רבי יהודה (בענין נולד מהול) וכב"ה ע"ד רבי שמעון בן אלעזר (בענין גר מהול) שלא לחייב הטפת דם ברית כלל.

(2) לדעת בה"ג שצריך להטיף דם ברית מגר מהול בלבד מביא ר"י ראיה ממקום אחר: "ובגר נמי נראה לר"י שסמכו אהיהא דיבמות דפרק החולץ (מו, ע"ב) 'דתניא הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי מטבילין אותו ומה בכך — דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר אין מטבילין.¹⁴ ואת"ל דא"צ להטיף ממנו דם ברית בנתגייר כשהוא מהול, לרבי יוסי אמאי אין מטבילין, הרי הוא מהול לפנינו? מאי נפקא מינה? אם לא מלו אותו ב"ד¹⁵ לא יהא אלא ערבי מהול¹⁶ וגבעוני מהול, אלא ודאי צריך להטיף ממנו דם ברית ולכך אין מטבילין דאינו גר עד שימול ויטבול."

(3) רבינו נסים (על הרי"ף, נד, ע"א) מביא סברה בשם רבינו תם¹⁷ כזו: "אבל ר"ת ז"ל כתב דגר שנתגייר כשהוא מהול אין לו תקנה אבל בניו נמולין לח' ונכנסים לקהל דהא אתגייר בטבילה. והגר חשוב להכשיר את זרעו אבל בעצמו לא." כנראה בשיטת רבינו תם הטפת דם ברית היא רק במקרה שהיא במקום מילה שא"א לעשותה כרגיל, אבל במצב שכבר היתה מילה אז מה שעשוי עשוי.¹⁸ וגר מהול בתור "טבל ולא מל" ועל זה "וחכמים אומרים. . . אין גר עד שימול ויטבול" (יבמות מו, ע"א), ז.א. גם מילה גם טבילה צריכות להיות ע"ד בית דין בתהליך המסודר של גיור כהלכה. אבל קשה להבין את המובן של "להכשיר את זרעו אבל בעצמו לא."¹⁹ כידוע "בנך הבא

מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך" (קידושיין סח, ע"ב), וכידוע "והלכתא נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין כפנויה בין באשת איש" (יבמות מה, ע"ב). לכן אם האם היא ישראלית אין חשש גויות או ממזרות בכנים. אבל אולי כוונת רבינו תם לקצת פגם למי שאין אביו ישראל גמור.²⁰

(4) בשיטת הרמב"ן אין הטפת דם ברית פעולה במקום מילה אלא פעולה בפני עצמה להכניס גרי צדק תחת כנפי השכינה. "ומה שתקנו בה להטיף מהן לפי שיש כמה גרים כשמתגיירים כשהן נמולין ועיקר מילתן הטפת דם ברית, לפיכך תקנו לכולן כן." (חידושי הרמב"ן, הוצ' מלצר, שבת פכ, ע"א) כנלע"ד שיטת הרמב"ן מילה שלא לשם מצוה אינה מילה ולכן יש צורך להטפת דם ברית בגרים שהם כקטנים שנולדים דמו²¹ והיא כמילה בתינוק ישראל.²² וכשיטת רבו כותב הרשב"א: "ויש מביאים ראיה לדבר הגאונים ז"ל משום דסוגין בתלמודא הכין מדאורייתא ר' אלעזר בן פדא לר' יוחנן מדתניא, 'אין לי אלא נמול ביום ח', נמול לט' ל' ל"א ל"ב וגר כשהוא מהול מניין?' ת"ל 'וביום' (ויקרא יב: ג/יבמות עב, ע"ב) — אלמא גר שנתגייר צריך להטיף ממנו דם ברית." (חידושי הרשב"א, הוצ' ברין, מט, ע"ג) ועוד הוא כותב: "אבל הגאונים ז"ל הסכימו רובן שצריך להטיף ממנו דם ברית ויש להם ראיות גדולות על מה שיסכימו וקבלתם חכרע. ולדבריהם כתב מורי הרמב"ן ז"ל שצריך לברך לפי שאין הטפה הזו מספק הטפת מי שנולד כשהוא מהול דהכא מן הודאי שאנו מטיפין מהן דם ברית להכניסן בכריתו של אברהם אבינו ובה נכנסין תחת כנפי השכינה." (תשובות הרשב"א, הוצ' פיעטרקוב, ח"א, שכט). לכן ע"ד הרמב"ן והרשב"א ודאי מברכין על הטפת דם ברית בגרים שאינו ספק מדבריהם כמו נולד מהול שחוששין לערלה כבושה, אלא היא פעולה בפני עצמה אע"פ שאין חוששין כאן לערלה כבושה וכדומה לה.²³

הטפת דם ברית לישראל שלא נימול כהוגן

המקורות התלמודיים לא דנו בפירוש בשאלת הטפת דם ברית לישראל שלא נימול כהוגן. כלומר שלא נימול ביום השמיני שלו, או שלא נימול ע"י ישראל, או שלא נימול לשם מצוה. אבל בראשונים אנחנו מוצאים שיש מחלוקת בשאלה זו, במיוחד בשאלת מילה ע"י נכרי. כתב הרמב"ם: "אבל נכרי לא ימול כלל, ואם מל אינו צריך לחזור ולמול שנייה." (הל' מילה, פ"ב, ה"א) ובעל הסמ"ג כנראה חולק עליו בזו הלשון: ". . . רב ורבי יוחנן . . . שוין במילה דנכרי דהיא פסולה, אמנם אם מל הנכרי כבר אין צריך לחזור ולמול ולחתוך מעט כי אם להטיף ממנו דם ברית." (מ"ע, כח)²⁴ אבל מרן בבית יוסף (טור, י"ד, רסד) משתדל להראות שאין מחלוקת ביניהם וכותב: "אפשר לפרש דברי הרמב"ם דמ"ש א"צ לחזור ולחתוך מעט אבל אה"נ שצריך להטיף ממנו דם ברית, דלא עדיף מקטן שנולד כשהוא מהול." אמנם יש אחרונים שטוענים שפירוש זה דחוק ואינו כוונת הרמב"ם,²⁵ וג"כ פירוש זה מניח שיש הבדל בין "מילה שנייה" ובין "הטפת דם ברית". והנחה זו נוגדת למקור בגמרא שבו משתמשים באותו סגנון "הטפת דם ברית" בין לקטן שנולד מהול, שלכל הפחות חוששין לערלה כבושה, בין לגר מהול שלכל הפחות אין חוששין לערלה כבושה כי נודע שהיה נימול באופן שלם בגיותו. כרגיל בכמה וכמה פסקי הרמב"ם קשה לזהות מה הוא המקור בש"ס לפסק שלו. מרן בכסף משנה שם העיר על שני מקורות שונים: (א) עבודה זרה כז, ע"א: "תניא רבי

יהודה הנשיא אומר מנין למילה בנכרי שהיא פסולה? ת"ל 'ואתה את בריתי תשמור' (בראשית יז: ט) . . . ורבי יוסי 'המול ימול' (שם: יג) "ופירש רש"י: "רבויה הוא." (ב) מנחות מב, ע"א: "דאיתמר מנין למילה בנכרי שפסולה? דרו בר פפא משמיה דרב אמר 'ואתה את בריתי תשמור'. רבי יוחנן אמר 'המול ימול' — המל ימול."²⁶ סוף סוף מרן כותב בכסף משנה שם: "ולפי זה קשה למה לא כתב רבינו שאם היה רופא מומחה מותר (ע"פ עבודה זרה כז, ע"א)? ואפשר דרבינו מספקא ליה אי רב ורבי יוחנן סבירא להו דמילה בנכרי פסולה. וכיון דאינהו ס"ל הכי הכי קיימא לן. או אי סבירא להו דכשרה אלא בטעמא דרבי יהודה הנשיא פליגי וכדפרישית. ולפיכך פסק דלכתחילה לא ימול ואם מל אינו צריך לחזור ולמול שנייה. וזה נראה לי עיקר" (וכן בש"ע, י"ד רסד.א).

מכל זה כמה אחרונים השתדלו לחייב הטפת דם ברית גם למי שלא נימול בזמנו. כתב הרמ"א בזו הלשון: "עבר ומל בלילה צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. מלו בתוך ח' וביום, יצא." (ש"ע, י"ד רסב.א) הרישא דרמ"א מיוסדת על יבמות עב, ע"ב, אבל שם דנו בשאלת מילה שצריכה להתאחר ואין שום רמז שם להטפת דם ברית. הסיפא דרמ"א מיוסדת על שבת קלז, ע"א, אבל שם דנו בשאלת "שני תינוקות אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל וכו'" וגם שם לא הזכירו הטפת דם ברית, אבל יש קצת סמך לדעה זו במאירי שכותב: "כגון ששכחו ומלוהו בשביעי שאין צריך הטפה וכו'". ז.א. כפי פירוש המאירי ענין הטפת דם ברית שייך להאי סוגיא.²⁷

מכל זה בעל ערוך השולחן מרחיב את החיוב יותר וכותב בזו הלשון: "וירא לי בכוונתו דדבר גדול השמיענו דיוקא לשיטתו לעיל סי' רס"ב וה"ק דאפילו למה שפסק לעיל דבנמול תוך ח' א"צ להטיף דם ברית, זהו דוקא כשמלוהו לשם מצות מילה. אבל כשצריכין לזה מפני הסכנה אין על זה שם מילה כלל. ולכ"ע יהיו צריכים לאחר ח' להטיף ממנו דם ברית . . . וזה שכתב דכל תוך ח' לא מקרי מילה חייבו בכה"ג כשמולין לרפואה" (י"ד, רסד.י).

דאגה מודרנית

יש אומרים האידנא שעכשיו שאנחנו מכירים שמה שקוראים "דאגת הסירוס" היא בעיה טבעית של גברים, עלינו לסמוך על אלו הדיעות שאינן מחייבות הטפת דם ברית. אבל לא רציתי לסמוך על דברי הדיוטים בשאלות פסיכולוגיות, על כן בקשתי ממורי דר' מורטמר אוסטו, פסיכיאטר ופסיכואנליטי מומחה וכ"כ מפורסם ונכבד בין חבריו רופאי הנפש, וג"כ פרופסור בבית מדרשנו, להאיר עיני בענין זה, וזה הוא עשה כדרכו בעין טובה במכתב אלי בזו הלשון:

"Assuming that we are dealing with men who are not mentally ill, I would not be concerned about the psychological trauma occasioned by *hattafat dam brit*. . . I don't think there should be any undue anxiety. In fact, I would imagine the experience could contribute to a feeling of true rebirth which would be appropriate for conversion."

The Question of Hattafat Dam Brit

ובסברה זו דר' אוסטו מכוון לדעת הגדולים. כתב הרמב"ן: ואחרים אומרים לפי שהם גדולים ודואגין על דמך הנוטף תקנו להם זאת הברכה לנחמם וכו'.²⁸ בזמן הזה כשיש לנו מרדים ואין הגר הערל מרגיש שום צער במילתו עצמה צריכה להיות לו דאגה פחותה מזמנו של הרמב"ן שלא היה להם מרדים. וג"כ אפשר לומר שדאגה ראויה היא בגיור שהגר יקבל עול מלכות שמים ועול של מצוות כמו שקבלום בני ישראל כסיני ברתת. לפיכך כנלע"ד שאנחנו חייבים להפחיד קצת את הגרים בחקירתנו לברר אם הם רציניים אם לאו. וזה מה שאמרו בכרייתא בגמרא (יבמות מז, ע"א) "תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו 'מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישאל בזמן הזה דוויים דחופים סחופים ומטורפים ויסוריך באין עליהם?' . . . ומודיעין אותו ענשן של מצוות וכו'". וכתב המאירי: "ואם אמר יודע אני אלא שנפשי חביבה עלי ואינו חושש לחיי צער בעולם הזה, מקבלין אותו." (הוצ' דיקמן, עמ' 189) לכן כנראה לי מי שדאגתו מאיזה סיבה מעכבתו ממילה וכ"ש מהטפת דם ברית הוא דוקא אינו ראוי לגיור.

סיכום

הוא כ"כ פשוט שלפי רוב הדעות יש חיוב גמור להטיף דם ברית (ביום התשיעי אם יום השמיני חל להיות בשבת) מתינוק ישראל שנולד מהול וגם מגר שנימול בגיורו. אמנם אפשר לסמוך על אלו הדעות שאינן מחייבות הטפת דם ברית, כגון במצב של "מסוכן במילה"²⁹ כלומר מחלת דממת.

ובמצב של מי שלא נימול כהוגן אפשר להתלות ב"האילנות הגדולים" (פסחים קיב ע"א), הרמב"ם ומרן (כנגד הסמ"ג, הרמ"א, ש"ך וט"ז וכו'), ולא לחייבו הטפת דם ברית. ונלע"ד שראוי לפוטרו מהטפת דם ברית מפני זה הטעם: בזמן הזה יש בינינו הרבה צעירים שקוראים להם "בעלי תשובה" אבל באמת הם בתור "תינוק שנשבה"³⁰ ז.א. הם באים ממשפחות שלא שומרים בהן מצוות כלל והם מקבלים על עצמם מחדש עול של מצוות. כידוע, בכמה משפחות כאלה מילה ביניהם היא ע"י רופאים לשם רפואה כי במדינה הזאת אפילו רוב הנכרים נימולים ביום א' או יום ב'. לכן לחייב צעירים אלה בהטפת דם ברית שהיא כעין גיור לנכרי ממש תהיה להם בושה גדולה וכ"כ אפשר שחיוב כזה ינעול דלת בפני השבים.³¹ ואפילו הרמ"א שהוא מחייב הטפת דם ברית לנימולים שלא כהוגן, אינו מחייב מה שכעין גיור — טבילה — אלא למי שהמיר את דתו ושב לדת ישראל.³²

הערות

1. על נולד מהול כנושא באגדה עיין אבות דרבי נתן, הוצ' שכטר, נוסחא א', פ"ב, עמ' 12; ר' לוי גינצבורג, אגדות היהודים, עמ' 318-319, הע' 318; עמ' 399, הע' 51. עיין ג"כ אנצקלופדיה תלמודית, ט, כה-לט.
2. וכן בתוספתא, שבת טו.ט/הוצ' ליברמן, עמ' 71-72. וכירוש' שבת פ"ט, ה"ב/ד, ע"א: "והמשוך ושנולד מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית. תני אמר רבי שמעון בן אלעזר . . . רבי יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיה הלכה

- כדברי התלמיד. "ופירש בעל קרבן העדה שם: "כרבי שמעון בן אלעזר אע"ג דרבי יהודה רבו פליג עליו בברייתא כדאיתא בכבלי בפרקין". השוה Isaac Klein, *Responsa and Halakhic Studies* (New York, 1975), 98.
3. וכן בכראשית רבה מו.ב, הוצ' תיאודור־אלבק, עמ' 469. ג"כ עיין דברים רבה ריש פר' כ"תצא.
 4. עיין עירובין יג, ע"ב.
 5. עיין בכורות מט, ע"ב.
 6. הוצ' הילדסהיימר, עמ' 205, 216. וכבר בימי הגאונים כתב רב אחאי גאון בשאלתות, פר' שמות, הוצ' קעניג, כו, ע"ד: "איתמר אמר רב הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. וקיימא לן כרב באיסורי." עי' פר' וירא, י', ע"א.
 7. עיין הוריות יד, ע"א.
 8. וכן כתב ר"ח: "והא בהדיה קיי"ל ב"ש במקום ב"ה אינה משנה." וכן בחידושי הרשב"א, הוצ' ברין, מט, ע"ב-ע"ג. עכשיו פירושו של פורפ' הלבני כבר יצא לאור ונמצא במקורות ומסורות: שבת (ירושלים, תשמ"ב), שסא. ע"ש.
 9. ירוש' יבמות פ"ח, ה"א/ט, ע"א; ברכות לו, ע"א, נב, ע"ב; סוכה ג, ע"א וכו'.
 10. עיין רי"ף, סוף עירובין.
 11. עיין שלטי הגבורים נד, ע"ע (א).
 12. וכתב מרן בכסף משנה שם: ". . . וידוע דהלכה כב"ה. וקצת תימה כי רק ע"פ רבי אליעזר הקפר זו דעת ב"ה, אבל ע"פ רבי יהודה זו דעת ב"ש." כנראה מרן לא רצה אפילו לרמז שהלכה נפסקה ע"ד ב"ש. עיין טור, י"ד, רסח'.
 13. עיין שלטי הגבורים על הרי"ף, שבת נה, ע"ב (ד).
 14. עירובין מו, ע"ב: "א"ר יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן . . . רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי."
 15. הטבילה צריכה להיות בפני ב"ד אבל הטפת דם ברית לאו דוקא. עיין בחידושי הרשב"ש, יבמות עב, ע"א.
 16. על המובן של "ערבי מהול" עיין ספרי *Law and Theology in Judaism II* (New York, 1976) 2:221-222.
 17. בחידושי הרמב"ן והריטב"א ובטור (י"ד, רסח) ר"ח במקום ר"ת אבל זו ודאי ט"ס. עיין חידושי הב"ח על טור, י"ד, רסח.
 18. וכן כתב בעל הלבוש, י"ד רסד. א: "י"א מה שנעשה נעשה דהא נימול ואין צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית."
 19. וכן מקשה הרמב"ן שם: "לא ידעתי זו מנין לרב ז"ל . . . ואינו נכון כלל דהכא משמע שהטפת דם ברית כמילה." עי' יבמות מז, ע"א ותוד"ה נאמן.
 20. עיין פירוש הראב"ד על הספרא, פר' אמור, הוצ' ווייס, קד, ע"ג.
 21. עיין יבמות כב, ע"א ומקבילות.
 22. ובשניהם הטפת דם ברית חובה. לכן אם א"א להטיף דם אין מלין. "דתניא אמר רבי נתן . . . פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה הראשין ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתי שהוא ירוק. הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה המתניני לו עד שיפול בו דמו וכו'." (שבת קלד, ע"א). ופירש רש"י: "תרתיה לגריעותא, חדא — דאי מהיל ליה לא נפק מיניה דמא והטפת דם ברית מצוה

The Question of Hattafat Dam Brit

- כדכתיב, 'גם את דם בריתך' (זכריה ט: יא) וכו'. " אבל המאירי (שבת קלה, ע"א, הוצ' לנגה, 530) טוען שע"ד "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (יב' כב, ע"א ומקבילות). אין להטיף מגר מהול דם ברית. "שהרי כשמתגייר הוא כקטן שנולד ונולד כשהוא מהול אלמלא ספק ערלה כבושה אינו צריך הטפה, או שזה כמו שנימול שלא בשעת חיוב כגון ששכחו ומלוהו בשביעי שאין צריך הטפה (שבת קלז, ע"א). " אבל הרב מסיים את דבריו "ומ"מ רוב גאונים מסכימים שצריך הטפה להכנסה תחת כנפי השכינה."
23. על חשיבות דם ברית כדבר בפני עצמו, עיין שבת, קלז, ע"א, ונדריים, לב, ע"א. אבל פסקו הרא"ש (שבת, פי"ט, ה"ה) ובנו בטור (י"ד, רסג): "ואין מברכין על המילה אא"כ נראת לו ערלה כבושה." לכן פסק מרן בשולחן ערוך (י"ד, רסח.א): ומל כשהיה נכרי צריך להטיף ממנו דם ברית, ואין מברכין עליו. "ופירש הש"ך שם: "לפי דמספקא לן אי מטיפין אי לא, הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכין מספק דקי"ל 'ספק ברכות להקל' (שבת כג, ע"א). " עיין תשובות הריב"ש, הוצ' קושנטינא, רכא.
24. עיין טור, י"ד, רסד.
25. וכן כתב בעל ערוך השולחן (י"ד, רסד.ז): "ומאד תמוה דמה שייך א"צ למול פעם שנית. מה ימול? הלא כבר נחתכה ערלתו ובע"כ כוונתו שא"צ הטפת דם ברית, ולכן נראה עיקר כמ"ש רבינו הב"י בעצמו בספרו כסף משנה משום דמסוגיא דמנחות מב, ע"א . . . אבל אנן לא קיי"ל כהרמב"ם אלא כספק הרמ"א." (פסקו ע"פ פסק הסמ"ג, ש"ע, י"ד, רסד.ד.)
26. על שאילה זו עיין ספרי (New York, 1974) *Law and Theology in Judaism* 1: chap. 7.
27. ע"ד ש"ך וט"ז, ש"ע, י"ד רסב.א. עי' Klein, *Responsa, etc.* עמ' 98.
28. חידושי הרמב"ן על שבת קלה, ע"א, הוצ' מלצר, עמ' פג, ע"א.
29. עיין יבמות סד, ע"ב. לרשות לסמוך על דעת יחיד בשעת הדחק עיין ברכות ט, ע"א ומקבילות וגם עדיות פ"א, מ"ה ופירוש הראב"ד שם ע"פ תוספתא עדיות פ"א, ה"ד.
30. עיין שבת סח, ע"א.
31. עיין בבא קמא צד, ע"ב. אם מחמירים כאן אפשר לומר "דין תחלתו להחמיר וסופו להקל." עיין פסחים כז, ע"ב; סוכה לו, ע"ב.
32. רמ"א, ש"ע, י"ד, רסח.יב. השוה תשובות הרשב"א, הוצ' פיעטרקוב, ח"ה, סו; ח"ז, תיא.

